

BİR ERKEK ÖĞRENCİNİN DOĞUM, KADIN SAĞLIĞI VE HASTALIKLARI HEMŞİRELİĞİ DERSİ KLİNİK UYGULAMALARI SIRASINDAKİ MESLEK ALGISI VE DENEYİMLERİ

PROFESSIONAL PERCEPTIONS AND EXPERIENCES OF MALE STUDENT IN CLINICAL PRACTICES OF LABOR, WOMEN HEALTH AND DISEASES NURSING COURSE

Mehtap UZUN AKSOY¹, Esra ARSLAN GÜRCÜOĞLU², Aysel TÜFEKÇİ AKCAN³

ÖZET

Hemşirelik, bireyi tüm boyutları ile bir bütün olarak ele alan bir sağlık disiplini. Hemşirelik mesleği 2007 yılında meslek yasasının değişmesiyle birlikte erkeklerin de çalıştığı bir meslek haline gelmiştir. Yüzyıllardır yalnızca kadın hemşire profiline alışkın hastalar erkek hemşireler ile birlikte bir kabullenme sürecine girmiştir. Erkek hemşireler bu kabullenilme sürecine hemşirelik eğitimleri sırasında entegre olmaktadır. Bu çalışmada hemşirelik mesleğinin bir erkek hemşirelik öğrencisi tarafından nasıl algılandığını, öğrencinin bu mesleği seçim sürecini ve bir erkek hemşire olarak kadın doğum dersi klinik uygulamaları sırasındaki deneyimlerini anlamak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma, temel nitel araştırma deseninde yapılmış ve verilerin toplanmasında görüşme ve gözlem teknikleri kullanılmıştır. Bulgular, “Hemşirelik Meslek Algısı” ve “Öğrencinin Kadın Sağlığı Ve Hastalıkları Dersi Ve Klinik Uygulama Deneyimleri” olmak üzere iki ana başlıkta sunulmuştur. Araştırma sonucunda, erkek öğrencinin hemşirelik mesleğini isteyerek seçmediği, öğrenciliği sırasında kadın-doğum servislerinde cinsiyetinden dolayı sıkıntı yaşadığı ve mezuniyet sonrası bu servislerde çalışmayı tercih etme eğiliminde olmadığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Erkek, Hemşire, Öğrenci, Hemşirelik.

ABSTRACT

Nursing is a health discipline that treats the individual as a whole with all its dimensions. The nursing profession has become a profession that men also work with the changing of the professional law in 2007. Patients who are familiar with female nursing profiles for centuries has entered into an acceptance process with male nurses. Male nurses are integrated during this admission process during nursing education. In this research, it was conducted to understand how the nursing profession was perceived by a male nursing student, nursing career election process of student, and experiences as a male nurse student during the clinical practices of labor, women health and diseases nursing course. The research was conducted in a basic qualitative research design and interviewing and observation techniques were used to collect data. Results have been presented in two main titles which were ‘Perception of nursing profession’ and ‘ Student’s experiences of clinical practices and labor, women health and diseases nursing course’. As a result of the research, it was determined that the male student did not voluntarily choose the nursing profession, had difficulty because of gender in the maternity services during his education, and did not tend to prefer to work in maternity services after graduation.

Keywords: Nurses, Male, Student, Nursing.

*Bu çalışma, 8-10 Haziran 2015 2. Uluslararası Avrasya Eğitim Araştırmaları Kongresi 'nde sözel bildiri olarak sunulmuştur.

¹Arş. Gör. Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü

²Arş. Gör. Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü

³Yrd. Doç. Dr. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Okul Öncesi Eğitimi Bölümü

GİRİŞ VE AMAÇ

Hemşirelik, bireyin, ailenin ve toplumun sağlığını ve esenliğini koruma, geliştirme ve hastalık halinde iyileştirme amacına yönelik hemşirelik hizmetlerinin planlanması, örgütlenmesi, uygulanması, değerlendirilmesi ve bu kişilerin eğitiminden sorumlu bilim ve sanattan oluşan bir sağlık disiplindir¹. Geçmişten günümüze hemşirelik mesleği kadının şefkat ve fedakârlık özellikleriyle bağdaştırılmıştır.² Türkiye’de hemşirelik yasasının 2007 yılında değişmesiyle birlikte hemşirelik erkeklerin de hizmet verebileceği bir meslek haline gelmiştir.³⁻⁶

Toplumun sosyal yapısı bir yandan hemşirelerin tutumlarını, hemşirelik uygulamalarını ve toplumun hemşireliğe karşı tutumlarını biçimlendirirken bir yandan da mesleği seçenleri etkiler. Bu nedenle hemşirelik eğitimine yeni başlayan öğrenciler, toplumun hemşireliğe bakış açısını okula yansıtabilirler.⁷ Hemşirelik mesleğinin toplumdaki imajı meslek üyelerini ve meslek adaylarını olumlu ya da olumsuz yönde etkilemektedir.⁸ Sis Çelik ve arkadaşlarının hemşirelik mesleğinin toplumdaki imajının belirlenmesine yönelik yaptığı çalışmada, hemşirelik mesleğinin toplumdaki imajının orta düzeyde olumlu olduğu belirlenmiştir.⁹ Mesleğe ilişkin olumlu bir görüş ve tutuma sahip olmak bireysel başarıda önemli olduğu kadar mesleğin gelişimi açısından da önemlidir.¹⁰

Kanada’da hemşirelik öğrencileri ile yapılan fenomenolojik bir çalışmada hemşirelik eğitiminin yüksek düzeyde cinsiyete özgü farklılaştığı ve kadına özgü olduğu baskın olduğu, bu okullarda erkek öğrenci olmanın hemşirelik eğitimi kültürünü etkilediği saptanmıştır.¹¹ Türkiye’de yapılan bir çalışmada, erkek öğrencilerin %4,5’inin hemşireler ile “güvensizlik” sorunu yaşadıkları ve “kadın doğum bölümünde uygulama yapmaktan çok rahatsız oldukları ve %6,0’sının hastanedeki klinik uygulamalarda “kadın hastaların erkek

öğrenciden bakım almak istememesi” nedeniyle sorun yaşadıkları belirtilmiştir.¹²

Türkiye’deki bir çalışmada erkek öğrencilerin büyük çoğunluğunun hemşirelik mesleğini sevmediği, buna karşın mezun olduktan sonra iş bulabilecekleri düşüncesiyle hemşirelik mesleğini tercih ettikleri belirtilmiştir.¹³ Diğer bir çalışmada erkek öğrencilerin tekrar üniversiteye girme olanakları olsa %70,5’inin hemşirelik bölümünü tercih etmeyecekleri, %54,3’ünün mezuniyet sonrası hemşire olarak çalışmak istemedikleri, %72,9’unun hemşire yerine sağlık memuru unvanının kullanılmasını istedikleri, erkeklerin hemşireliği kadın mesleği olarak gördükleri ve mesleğin içerisinde yer almada çekingen kaldıkları belirtilmiştir.³

Yapılan çalışmalarda katılımcılar erkek hemşirelerin kadın doğum kliniklerinde çalışamayacakları yönünde görüş belirtmişlerdir.^{14,15} Türkiye’deki bir çalışmada hastaların çoğu erkek hemşireden bakım alırken, utanma-sıkılma ve iletişim kurmada güçlük yaşanabileceğini belirtmişlerdir.¹⁶ Kadın doğum servislerinde yatmakta olan hastalarla yapılan bir çalışmada ise hastaların erkek hemşirelerden bakım almaktan rahatsızlık duydukları, hemşireliği kadın mesleği olarak gördükleri ve erkek hemşirelerin kadın doğum servisleri dışında erkek hastaların çok olduğu servislerde görev almalarının daha iyi olacağını düşündükleri belirtilmiştir.¹⁷ Diğer bir çalışmada kadın doğum servislerinde yatan hastaların çoğunun erkek hemşireler hakkında olumsuz düşünceye sahip olduğu ve bakım almada kadın hemşireyi tercih ettikleri belirlenmiştir.¹⁸

Bu çalışma, hemşirelik mesleğinin bir erkek hemşirelik öğrencisi tarafından nasıl algılandığını, öğrencinin bu mesleği seçim sürecini ve bir öğrencinin kadın doğum dersi klinik uygulamaları sırasındaki deneyimlerini anlamak amacıyla gerçekleştirilmiştir.

MATERYAL VE METOT

Araştırmamızda nitel araştırma türlerinden olan temel nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Temel nitel araştırma, insanların yaşamlarını nasıl yorumladığı, dünyalarını nasıl inşa ettikleri ve deneyimlerine ne anlam kattıklarıyla ilgilenen bir araştırma türüdür.¹⁹ Merriam'a göre eğitim, yönetim, sağlık, sosyal hizmetler, danışma, ticaret ve bunun gibi uygulamalı alanlarda en yaygın nitel araştırma türü "temel ve yorumlayıcı" çalışmadır.¹⁹ Bu çalışma deseninde amaç insanların hayatlarını ve deneyimlerini nasıl kavradıklarını anlamaktır.¹⁹

Bu çalışma 2014-2015 öğretim yılı güz döneminde Ankara'da bir üniversitenin Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik bölümünde yapılmıştır. Araştırmada uygun örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Uygun örnekleme yöntemi zamana, paraya, yere ve konumun kullanılabilirliğine ya da cevaplayanlara dayalı seçilebilen bir örnekleme yöntemidir.¹⁹ Bu örnekleme yöntemine göre sağlık bilimleri fakültesi hemşirelik bölümü 3. sınıfta okuyan ve güz döneminde Doğum, Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Dersi alan ve sorulara en doğru cevapların alınacağı düşünülen, iletişime açık, çalışmaya katılmakta istekli, klinik uygulama sırasında başarısı yüksek olan, 20 yaşında bir erkek öğrenci belirlenmiştir. Kimlik bilgilerinin gizliliğini sağlamak amacıyla bu çalışmada katılımcıya Ahmet takma adı verilmiştir. Üniversite yerleştirmelerinde hemşirelik bölümünü sekizinci sırada tercih etmiş olan Ahmet, konuşkan, birlikte çalışmaya yatkın, sınıf başarısı orta düzeyde ve uygulama alanında gayretli bir öğrencidir. Ahmet, Karadeniz Bölgesi'nin bir ilçesinde doğmuş ve yetişmiştir. Ahmet'in annesi ev hanımı, babası devlet memurudur. Ahmet'in Türkiye'de bir üniversitenin tıp fakültesinde öğrenci olan ikiz erkek kardeşi vardır. Anne, baba ve erkek kardeşiyle birlikte yaşayan Ahmet, ailesini "kendi halinde bir aile" olarak tanımlamıştır. Ahmet, ailesinde kararların konuşularak, demokratik bir şekilde alındığını, ancak; baba otoritesinin

daha baskın olduğunu belirtmiştir. Yeni yerler keşfetmek, yeni insanlarla tanışmak, hayata ait önemli bilgiler öğrenmekten keyif aldığını belirten Ahmet, ders çalışmayı sevmeyen bir yapısı olduğunu, ancak uygulamalı bilimlere yatkın olduğunu dile getirmiştir.

Araştırmanın verilerinin toplanmasında gözlem ve görüşme teknikleri kullanılmıştır. Araştırmada veri toplamak amacıyla araştırmacılar tarafından literatür taraması sonucu yarı yapılandırılmış bir görüşme formu hazırlanmıştır.^{3,5,7-18} Görüşme formunda şu sorular yer almaktadır:

- ✓ Erkek olarak hemşirelik mesleğini seçmenizin nedenleri nelerdir?
- ✓ Hemşirelik sizin için ne ifade ediyor?
- ✓ Doğum, Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği dersini almak sizi rahatsız ediyor mu?
- ✓ Bu dersin klinik uygulama eğitimi sırasında sizi mutlu eden/rahatsız eden durumlar oldu mu?
- ✓ Dersin klinik uygulama eğitimi sırasında kapsamında yaşadığınız iyi/kötü deneyimler var mı?
- ✓ Mezun olduktan sonra herhangi bir hastanenin bir obstetri servisinde çalışmak ister miydiniz?

Araştırmaya başlamadan önce veri toplama araçlarının kapsam geçerliliğinin sağlanması amacıyla görüşme formundaki sorular nitel araştırma konusunda uzman bir öğretim üyesi tarafından kontrol edilmiştir. Alınan geri bildirimler dikkate alınmış ve görüşme soruları uzman görüşü doğrultusunda düzenlenmiştir. Araştırmanın güvenilirliğinin sağlanmasında yine aynı uzman tarafından uzman incelemesi yapılmıştır. Gözlem ve görüşmeler öncesinde araştırmanın yapılacağı kurum ve Ahmet araştırma hakkında bilgilendirilmiş ve sözlü onamları alınmıştır.

Gözlemler, Ahmet'in klinik uygulama sırasında hastanede bulunan eğitim sorumlusu araştırmacılar tarafından yapılmıştır. Görüşmeler sırasında her iki araştırmacı birlikte yer almıştır. Görüşmeler Ahmet'in programına uygun olan ve

öncesinde belirlenen bir saatte, üniversitenin sağlık bilimleri fakültesi hemşirelik bölümünde araştırma görevlilerinin odasında kimsenin bulunmadığı bir zamanda gerçekleştirilmiştir. Araştırma süresince haftada bir kez olmak üzere toplam üç görüşme yapılmıştır. Bu görüşmelerin her biri 30’ar dakika sürmüş ve katılımcının bilgisi dâhilinde ses kayıt cihazı kullanılarak kaydedilmiştir. Gözlemler öğrencilerin Ankara’da bir üniversite hastanesinin jinekoloji ve obstetri servislerindeki Doğum, Kadın Sağlığı ve Hastalıkları dersi klinik uygulamasına çıktıkları süre zarfında 08:00-16:00 saatleri arasında yapılmıştır. Ahmet’e toplamda üç uygulama günü gözlem yapılmıştır.

Klinik uygulama sırasında yapılan gözlemlerde Ahmet’in ses tonu, jest ve mimikleri, yaşadığı durumlara karşı verdiği tepkiler ve çözüm arayışları gözlemlenmiştir.

Görüşme ve gözlem yoluyla elde edilen veriler nitel veri analizi yöntemlerinden biri olan betimsel analiz yöntemi kullanılarak yapılmıştır.²⁰ Betimsel analiz için öncelikle araştırma soruları, araştırmanın kavramsal çerçevesinden yola çıkılarak bir kavramsal çerçeve belirlenmektedir.²⁰ Bu çerçeveye verilerin hangi tema altında düzenleneceği

belirlenmektedir.²⁰ Oluşturulan çerçeveye göre, elde edilen veriler okunmakta, sınıflandırılmakta ve anlamlı bir biçimde bir araya getirilmektedir.²⁰ Sonuçlar yazılırken bireyin ifadelerinden alıntılar yapılmaktadır.²⁰ Bununla birlikte, düzenlenmiş veriler gerekli yerlerde doğrudan alıntılarla desteklenmekte, bulgular yorumlanmakta ve bulgular arasındaki neden-sonuç ilişkileri açıklanmaktadır.²⁰

Çalışmada veriler, verileri toplayan her iki araştırmacı tarafından okunmuş ve birlikte analiz edilmiştir. Verilerin analizi sırasında öncelikle veriler kodlanmış, sonrasında elde edilen kodlar ortak temalar altında toplanarak veriler betimlenmiş ve temalar oluşturulmuştur. Temaları oluşturma sürecinde uzman görüşü alınmış ve gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Bunun sonucunda, “Hemşirelik Meslek Algısı”, “Öğrencinin Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Dersi ve Klinik Uygulama Deneyimleri” olmak üzere iki ana tema belirlenmiştir.

Araştırmanın tek bir erkek öğrenciyle yapılmış olması ve nitel araştırmalarda araştırma sonuçlarının evrene genellenemez olması araştırmanın sınırlılıklarını oluşturmaktadır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Gözlem ve görüşme verilerinin analizi sonucunda elde edilen bulgular, “Hemşirelik Meslek Algısı” ve “Öğrencinin Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Dersi ve Klinik Uygulama Deneyimleri” tema başlıkları altında sunulmuştur.

Hemşirelik meslek algısı

Ahmet’e onun için hemşireliğin ne anlam ifade ettiği sorulduğunda, hemşireliği tam olarak tanımlayamadığını ve her dönem yeni bir şey öğrendiğini dile getirdiği görülmüştür. Bununla birlikte, hemşirelik eğitimine başlayan öğrencilerin eğitimleri sırasında, hemşireliğe ilişkin başlangıçtaki algıları gerçek hemşirelik anlayışı ile yer değiştirmektedir.²¹ Bu süreçte alınan

mesleki dersler öğrencilerin mesleği tanımalarına ve anlamalarına yardımcı olmaktadır.⁷ Çalışmada yapılan analiz sonucunda katılımcının söylemleriyle alan yazınının örtüştüğü görülmüştür.

Hemşireliği halen tam anlamıyla öğrenmedim, oldum diyebilmem için bir sene daha geçmesi lazım. Herkes öyle diyor: “mezun ol çalışmaya başla, nöbet tut, hemşireliğin anlamını öyle anlarsın” diyorlar. Ama hemşirelik genelde hasta bakımı; hastaya bakıp sağlıklı seviyeye getirmek, sağlığını yükseltmek ve korumak. Her dönem özel dal dersi görüyoruz. Bir sürü anabilim dalı var. Şimdiye kadar en ilginç gelen cerrahi oldu...

Ahmet'in hemşirelik mesleğine ilişkin herhangi bir ön bilgisi bulunmazken, öğrenci seçme ve yerleştirme sınavı puanının istediği bölümün puanından düşük olması ve kolay iş bulabileceğini düşünmesi nedeniyle hemşirelik mesleğini seçtiği anlaşılmıştır.

ÖSS puanım düşük geldi. Babam lise son sınıfta bana "çok çalış" dedi. Çalışmak istemedim. Çalışmayınca girdik, sınavdan da düşük aldık. Tekrar girmek istemedim sınava. İkizim var o tıp kazandı, çok ders çalışırdı. Farklıyız biz ikimiz. İşte, bir sene daha üniversite sınavına girmedim ya çok şükür. Baştan olmaz dedim ama sonra kendi kendime niye olmasın dedim. Yani öyle işte. Sonuç olarak buradayız. Ha bide iş garantili bir meslek olduğu için tabi...

İnsan hayatının en önemli dönüm noktalarından birisi olan meslek seçimi, insanın yaşam biçiminin de belirlenmesi anlamına gelmektedir.^{22,23} Bununla birlikte, meslek, bireyin kimliğinin en önemli kaynağı olup, onun etraftan saygı görmesine, çevresiyle olan ilişkilerine, toplumda bir yer sahibi olmasına ve işe yarama duygusunu yaşamasına olanak vermektedir.²⁴ Bireyin sahip olduğu özellikler, beceriler, gelecek planları, çevresiyle iletişimi, okul başarısı, çalışma alışkanlıkları, iş tecrübeleri, aile ve toplumun bireyden beklentileri, iş bulma olanağı, mesleğin geleceği, güncel ve popüler olması kişinin meslek seçimini etkileyen faktörler arasında yer almaktadır.²⁵ Çalışmada, Ahmet'e hemşirelik mesleğini seçmesinin ailesi ve yakın çevresi tarafından nasıl değerlendirildiği sorulduğunda çok olumlu değerlendirilmediğini, yalnızca iş garantisi olduğu ve üniversiteye girebilme adına olumlu bakıldığını ifade etmiştir.

Hocam, babam "daha iyisini olabilirdin, çalışmadın hiç" diyor. Ama yine de diyor ki "Allah'tan rahat iş bulabilirsin. Sağlık sektöründe garanti bir iş ve maaş var." ... Annem garip karşıladı, aynı toplum gibi: "Erkekten nasıl hemşire olacak bilmiyorum ama..." deyip duruyor. Amca, teyze, akraba ne dedi diye sorarsanız onlar ne olacaksınız diye sordu ben hemşire dedim arkasından bir "neeee!" sesi yükseldi hepsinden. Sonra bozuntuya vermemek için "olsuunnn

(olsuunnn:olsun), o da olur napcan (napcan:ne yapacaksın)? dışarda kalmaktan iyidir, seneye girersen onu da kazanamazsın maazallah, iyi olmuş, kapağı attın ya bir yere, mezun olmaya bak oğlum sen" dediler (bunu anlatırken gülmekten katılacak derecede çok gülüyordu). Sonuçta herkes garip karşıladı.

Bu ifadelerden de anlaşıldığı üzere toplumsal cinsiyetin Ahmet'in hayatını önemli ölçüde etkilediği görülmektedir. Toplumun hemşirelik mesleğini yalnızca kadın mesleği olarak algılaması nedeniyle Ahmet'in hemşirelik mesleğini seçmesini yadırgamalarına rağmen işsiz kalmasından daha iyi bir seçim olarak nitelendirmişlerdir. Ahmet hemşirelik mesleğini tekrar üniversite sınavına girmemek ve mezuniyet sonrası iş bulma kolaylığı nedeniyle seçmiştir. Kız arkadaşının hemşire olmasını neden göstererek Ahmet'ten ayrılması, anne ve babasının bu mesleği seçmesi hakkındaki görüşlerini ifade ederken Ahmet'in bu durumdan rahatsız olduğu gözlemlenmiştir. Çalışma bulguları ile paralel olarak, Yılmaz ve Karadağ'ın (2011) çalışmasında, erkek öğrencilerin %60,2'sinin hemşirelik bölümünü mezuniyet sonrasında iş bulmanın kolay olması nedeniyle, Özpancar, Aydın ve Akansel (2008) tarafından yapılan çalışmada ise öğrencilerin %53,0'u iş bulma güvencesi, %15,3'ü üniversite sınavı puanı uygun olduğu için bu mesleği tercih ettikleri saptanmıştır.^{26,27}

Tüm meslekler gibi hemşirelik mesleği de, hizmet verdiği toplumun mesleği algılayışından önemli ölçüde etkilenmektedir.^{7,28} Buna bağlı olarak, hemşirelik mesleğini seçen öğrenciler toplumun hemşireliğe bakışından etkilenmiş olarak eğitime başlarlar.^{7,8} Çalışma ile benzer nitelikte, ülkemizde yapılan çalışmalarda öğrencilerin hemşirelik mesleğini seçerken daha çok "kolay iş bulma", "üniversiteye girebilme" gibi kaygılarla hareket ettikleri, genellikle hemşirelik mesleğine özel bir arzuları olmadığı belirlenmiştir.²⁹⁻³⁴

Ahmet'le yapılan görüşmeler sırasında hemşire olmaktan mutlu olup olmadığı sorulduğunda, genel olarak hemşire olduğu

için mutlu olduğunu ifade etmesine karşın aslında mesleği algılayış biçiminde eksiklikler olduğu ve farklı bir mesleğinin olmasını da istediği anlaşılmıştır.

Mutluyum, okul bitecek neredeyse. Arkadaşlar falan iyi gidiyor. Bizi hemşire olarak görmüyorlar. Asistan doktor sanıyorlar. Şimdilik sorun yok. Çalışmaya başlayınca gece nöbet tutarım gündüzler benim. Bir de iş bulma sorunu da yok, daha ne isteyeyim. Ama daha iyi bir işim olsun isterdim. Kardeşim gibi bende tıp okuyabilirdim mesela...

Meslek seçimi, bireyin yaşamında çok önemli bir dönüm noktasıdır. Meslek seçerken birey, kendine belli bir çalışma, yaşam biçimi de seçmektedir.^{22,23} Birey; yetenek, ilgi ve istekleri doğrultusunda seçtiği alanda başarılı, verimli ve mutlu olmakta, rastgele seçim yaptığında ise başarısız, verimsiz ve mutsuz olmaktadır.²³ Çalışmada literatürle benzer şekilde Ahmet'in hemşirelik mesleğini isteyerek ve bilinçli bir şekilde seçmemesi nedeniyle bu durumdan çok da mutlu olmadığı anlaşılmaktadır. Ahmet'in olmak istediği doktorluğun, toplum içinde prestijli ve geliri yüksek bir meslek olmasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Doğum, kadın sağlığı ve hastalıkları dersi ve klinik uygulama deneyimleri

Çalışmamızda, Ahmet'e erkek öğrenci olarak doğum, kadın sağlığı ve hastalıkları hemşireliği dersini almanın kendisini rahatsız edip etmediği sorulduğunda, Ahmet bu soruya biraz çekinerek cevap vermiştir. Klinik uygulamada her fırsatta, kadın hastaların kendisinden çekindiğini ve bu nedenle onlara bakım vermede çekimser kaldığını, uygulama yapamadığını dile getirmiştir. Klinik uygulama eğitimi sırasında yapılan gözlemlerde Ahmet'in uygulama yapmakta gayretli olduğu, ancak; kadın hastaların Ahmet'le iletişime girmekten kaçındığı, Ahmet hasta odasında kadınların bebeğini emzirmek istemeyişi, hastalara eğitim ve danışmanlık vermede istekli oluşu ancak hastaların bu isteği geri çevirdiği, gözlemlenmiştir. Bunlar karşısında Ahmet'in klinik uygulama

sırasında çekingen tavırlar sergilemeye başladığı görülmüştür. Ahmet'in hasta odalarına olabildiğince az girdiği, tedaviye katılmaktan kaçındığı ve hasta odasına girdiği zamanlarda uygulamasını hızla yaparak telaş içerisinde hasta odasından çıktığı görülmüştür. Hasta odasına girdiğinde ise Ahmet hastadan çok işine odaklanmakta olduğu, çoğu zaman hastalarla göz teması kurmadan ve fazla konuşmadan hasta odasından ayrıldığı gözlemlenmiştir. Gözlemlenen bu durumlarla örtüşür şekilde, Ahmet'in görüşmeler sırasındaki ifadelerinden de bu dersin klinik uygulamasında diğer derslerin klinik uygulamalarında olduğu gibi rahat olmadığını ve cinsiyeti nedeniyle hastalar tarafından sessiz tepki gördüğünü, bakım verirken engellendiğini ifade etmiştir.

Aslında esaslar, dâhiliye, cerrahiden çok farklı. Bi (bi:bir) kere toplumun gerçeği var. Ne kadar toplumsal cinsiyet desek de biliyoruz yani kadınlar da erkeklerin onların mahremini görmesini istemiyor tıbbi amaçlı olsa bile. Kendimi onların yerine koyuyorum, "bebek emzirirken, jinekolojik muayene masasında beni görmesini ister miydin? Karşı cinsten birisinin görmesini isteyeceğimi sanmıyorum (gözlerini açıyor)". Kızlar bu derste bize göre daha avantajlı. Onlar kabul görüyor çünkü hemcinsler... Biz kadın, erkek, ırk, dil, din, cinsiyet ayrımı yapmıyoruz ama halk böyle değil. Herkesin nasıl yetiştiğini biliyoruz. Kadınlar istemiyor. O nedenle zor oldu bu dersin uygulaması. Bazen sığacak yer bulamadım klinikte. Çünkü zaten erkek yok katta. Güvenlik bile kadın. Tedavide, bakımda ve doğumhanede kendimi yabancı hissettim ama az kaldı uygulamanın bitmesine...

Ahmet'in ifadeleriyle benzer olarak, yapılan bir çalışmada, öğrencilerin %9,37'si, erkek öğrencilerin zorlanmayacağı bir eğitim verilmesi gerektiği, uygulamalarda erkek hemşirenin görevlerinin ayrı olması gerektiği ve mahremiyet gerektiren uygulamalarda erkek öğrencilere görev verilmemesi gerektiği önerilmiştir.¹²

Çalışmada, Ahmet'e bu dersin uygulamasını diğer derslerin klinik

uygulamaları ile karşılaştırdığında ve kadın doğum klinik uygulaması deneyimlerini nasıl değerlendirdiği sorulduğunda, deneyimlerin rahatsızlık verici yönde olduğunu ifade etmiştir. Görüşme sırasında Ahmet'in deneyimlerinden bahsederken yüzünün, ellerinin ve kollarının hareketli, sesinin hafif kısık olduğu ve göz teması kurmaktan kaçındığı gözlemlenmiştir.

Diğer derslerin stajlarındaki hastalar erkek-kadın karışıktı. Her yaştan ve her iki cinsten hasta vardı. Hastaların çoğunluğundan herhangi fazla tepki almazken, kadın doğum dersi stajında birçok olumsuzlukla karşılaştım. Bu derste hem hasta hem hasta yakınlarından hem de hemşire ve doktorlardan tepkiler gördüm. Doktorlar ve hastalar muayenelerinde beni istemedi. Kanama kontrolü, emzirme ve aile planlaması gibi konuları bırakın, basit her hastaya uyguladığım bir takım ilaçları bile uygulamak istemeyen kadın hastalar oldu. Mesela yaşlı kanser hastası kadınların cinsel organlarındaki belirti ve bulguları, cinsellik ve menopozla ilgili yaşadıkları sıkıntıları sorguladığımda cevap vermekten kaçınıyor, lafi geçiştirmeye çalışıyorlardı... Birde hastaların hepsinin kadın olması farklıydı ve zordu bana göre. Diğer derslerin stajında kendimi daha rahat hissediyordum. Bu dersin stajındaysa hareketlerimi, davranışlarımı ve tepkilerimi birkaç kez süzgeçten geçiriyordum. Çünkü daha çok düşünerek daha az tepki almalıydım yani insanların, herkesin tepkisinden çekiniyordum rahat değildim...

Taşçı'nın (2007) yaptığı çalışmada kadın doğum servislerinde yatmakta olan hastaların erkek hemşirelerden bakım almaktan rahatsızlık duydukları, hemşireliği kadın mesleği olarak gördükleri ve erkek hemşirelerin kadın doğum servisleri dışında erkek hastaların çok olduğu servislerde görev almalarının daha iyi olacağını düşündükleri belirtmiştir.¹⁷ Sis ve arkadaşlarının çalışmasında da benzer şekilde kadın doğum servislerinde yatmakta olan hastaların %44,7'sinin kadın hemşireden bakım almak istediği ve %52,5'inin erkek hemşirenin kendisine bakım vermesinden rahatsız olacağı

belirtmiştir.¹⁸ Hastaların %57,7'si doğumhanede, %57,0'si kadın doğum servislerinde erkek hemşirelerin çalışmaması gerektiği yönünde görüş bildirmiştir.¹⁸ Buna karşın, başka bir çalışmada hastaların %18,8'i kadın doğum kliniğinde erkek hemşirelerin görev alabileceklerini belirtmişlerdir.¹³ Ahmet'in ifadeleri bu sonuçları destekler niteliktedir.

Çalışmada Ahmet'in bazı durumlarda hastalardan aldığı tepkinin öğrenci olduğundan mı yoksa erkek olmasından mı kaynaklandığı sorgulanmış ve çoğunlukla bunun cinsiyetinden kaynaklandığı cevabı alınmıştır.

Cinsiyetimden dolayı bazı hastalar tarafından olumsuz tepkilerle karşılaşıyorum. Hastaları kontrole gittiğimde mesela yeni doğum yapmış kadının kanamasını kontrol etmek istediğimde hasta tarafından başka bir hemşire isteniyor. Öğrenci olduğumdan mı yoksa cinsiyetimin erkek olmasından dolayı mı? diye düşünüyordum. Ama odaya başka bir kız hemşire arkadaşım girmişti. Hastanın ona karşı yaklaşımı çok farklı olmuştu. Bunun öğrencilikle alakalı olmadığını anladım tabi. Tamamen erkek hemşire olduğumla ilgiliydi...

Çalışmanın bulgularıyla benzer şekilde, Tezel ve arkadaşlarının (2008) çalışmasında, hastaların çoğunun erkek hemşireden bakım alırken utanma, sıkılma ve iletişim kurmada güçlük yaşanabileceğini belirttikleri saptanmıştır.¹⁶ Ünver, Diri ve Ercan'ın (2010) çalışmasında erkek hemşireden hizmet almış olup çekingenlik hissi yaşamış olan kadınların oranı %40,4, iletişimde güçlük yaşamış olan kadınların oranı ise %21,4'tür.³⁵ Bu sonuçlarla paralel olarak başka bir çalışmada ise bireylerin %16,6'sı erkek hemşirenin bakım vermesinden utanacağını, %15,9'u çekineceğini, %15,4'ü şaşıracağını ifade etmiştir.³⁶ Yine başka bir çalışmada, erkek hemşirelerin kendisine bakım vermesinden eşinin ya da yakınlarının rahatsız olacağını düşünen kadın hastaların oranı ise %62,4 olarak bildirilmiştir.¹⁷

Ahmet'e bu sorunu doğum kadın sağlığı ve hastalıkları dersi klinik uygulamaları eğitimi boyunca hangi sıklıkla yaşadığı

sorulduğunda, çok sık yaşadığını ve çeşitli kliniklerde karşılaştığını ifade etmiştir. Ayrıca hastane yönetimlerinin de bu durumu yönetmede destekleyici olmadığından yakınmıştır.

Bu durumu çok sık yaşıyorum. Özellikle doğumhane, postpartum kliniği ve polikliniklerde olumsuz tepkilere maruz kalıyorum. Mesela doğuma girerken hastayı içeri aldığımızda, hasta benim ve diğer erkek arkadaşlarımda içeride kalmasına çoğu zaman müsaade etmiyor. Hastanın doğum sırasında kendini rahat hissetmesini sağlamak için herhangi bi (bi:bir) sıkıntı oluşmasını diye tepki vermeden oradan ayrılıyorum. Bu durumu düzeltmek için bazı hemşireler hastaya açıklamada bulunuyorlar. Bu da her zaman işe yaramıyor. Genellikle eğitim ve araştırma hastanelerinde staja çıkmamıza rağmen bazı hastane yönetimleri de bize engel oluyor. Örneğin polikliniklerde erkek hemşireler ve erkek öğrenci hemşireler çalıştırılmıyor. Muayene sırasında doktorlara asiste edip tetkikleri izleme şansı verilmiyor...

Çalışmada, Ahmet yaşadığı diğer deneyimleri ifade ettiğinde onu mutlu eden durumların da olduğu ve kendisini çok etkilediği, bunları anlatırken gülümsediği gözlemlenmiştir.

Anneye bebeğini nasıl emzirmesi gerektiğini öğretmek ve sonrasında takdir edilmek çok keyif verici bir duygu. Bir de bebekler ağlarken onları alıp gazını çıkarttığımda keyifli bir şekilde rahatlayıp uyduklarını görmek beni ve anneleri çok mutlu ediyordu. Aynı zamanda taburculuk

eğitimlerinde istedikleri soruya cevap alıp bilgilendiklerinde memnun oluyorlar bu da beni tatmin ediyordu. Yine riskli gebelik kliniğinde annelerin korku ve endişeleriyle karşılaştım. Gebelikleri riskliydi. Anneler kendi sağlıklarından çok bebeklerinin merak ediyorlardı. Bebeklerinin kalp atımlarını dinlediğimde, durumlarının normal olduğunu söylediğimde annelerin nasıl rahatladıklarını anlatamam...

Ahmet'e mezuniyetten sonra bir hastanenin obstetri servisinde çalışmak isteyip istemediği sorulduğunda hiç düşünmeden çalışmak istemediğini söylemiş ve şöyle ifade etmiştir;

Hayır, çünkü bahsettiğim gibi birçok sıkıntı yaşadım ve toplumumuzun erkek hemşireyi kabullenmesi zor ve zaman gerektiriyor. Diğer kliniklerde çalışmanın benim için daha kolay olduğunu düşünüyorum. Kolay derken psikolojik açıdan daha çok yani. Her ne kadar zevk aldığım zamanlar olsa da, obstetri kliniğinde çalışmam...

Ahmet'in düşüncesiyle benzer nitelikte, Göz ve Erkan (2006) tarafından yapılan çalışmada öğrencilerin %66,7'sinin hastanenin acil servisinde, %46,8'inin sağlık ocaklarında ve %38,4'ünün hemşirelik/sağlık memurluğu eğitimi alanında çalışmak istedikleri, öğrencilerin daha çok küçük cerrahi müdahaleler (%60,6), pansuman (%59,7), kan alma (%56,9) ve laboratuvar işlemleri (%41,7) gibi teknik işleri yapmayı tercih ettikleri saptanmıştır.³⁷

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmada, Doğum, Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği dersini alan bir erkek öğrencinin meslek algısı ve klinik uygulama deneyimlerinin ortaya konması amaçlanmıştır. Bulgular, katılımcının hemşirelik mesleğini isteyerek ve bilinçli bir şekilde seçmediğini, hemşirelik mesleğini seçmesinin çevresi tarafından garip karşılandığını göstermektedir. Ayrıca katılımcının, klinik uygulamasında kendisine mutluluk veren bazı deneyimler

edinmesine rağmen, erkek olmasından dolayı bazı sorunlar yaşadığı ve mezuniyet sonrasında obstetri/jinekoloji servisinde çalışmak istemediği görülmüştür.

2007 yılında Hemşirelik yasasında yapılan değişiklikle birlikte hemşirelik mesleği yalnızca kadın mesleği olmaktan çıkmış, erkeklerin de icra edebileceği bir meslek haline gelmiştir. Erkek hemşirelerin toplumca kabulünün sağlanmasına yönelik televizyon programları yapılmalı, Sağlık

Bakanlığı'nın projelerinde erkek hemşireler yer almalı, sosyal medyada da hemşirelik mesleğinde erkeklerin yer aldığıyla ilgili haberler paylaşılmalıdır. Hemşireliğin yalnızca kadın mesleği olmadığı, hem erkek hem kadınların özgürce seçebileceği bir meslek olduğunun her fırsatta yetkililer ve organizasyonlar tarafından vurgulanması gerekmektedir.

Hemşirelik mesleğinin yemininde din, dil, ırk, cinsiyet, etnik köken ayrımı yapılmaksızın bireylere bakım vermek yer almaktadır. Bu nedenle hastalara bakım veren bireyin cinsiyeti önemli değildir. Bu durumun toplumda da kabul edilmesi gerekmektedir. Buna yönelik hemşirelik mesleğinde profesyonelliğe önem verilmelidir. Hastalara bakım veren hemşirelerin, mesleğin gereği olan bilimi ve sanatı ustaca kullanmaları gerekmektedir. Bireye cinsiyet farklılığını hissettirmeden gerekli açıklamayı yaparak uygun şekilde

bakım verilerek bireylerin ön yargıları kırılmaya çalışılmalıdır.

Günümüzde üniversitelerin hemşirelik bölümlerinde erkek öğrenci sayıları kız öğrenci sayılarından azdır. Hemşirelik bölümlerinde erkek öğrenci sayılarının artırılması toplumda erkek hemşire sayısının artmasını sağlayacak bu da erkek hemşirelerin kabul sürecini hızlandıracaktır.

Hemşirelik mesleğinin erkek öğrenciler tarafından isteyerek ve bilinçli bir şekilde seçilmesini sağlamaya yönelik olarak, üniversite sınavlarından önce okullarda ya da dershanelerde meslek seçimi hakkında bilgi verilmeli ve üniversitelere tanıtım gezileri düzenlenmelidir. Bununla birlikte, hemşirelik bölümlerinin üniversite tanıtımlarında bölümlerini geniş kapsamlı tanıtımları, eğitim programlarını ifade etmeleri, bölümü seçen öğrencilerden beklenenler ve bölümün öğrencilere verecekleri net bir şekilde ortaya konmalıdır.

KAYNAKLAR

1. Türk Hemşireler Derneği.
<http://turkhemsirelerderneği.org.tr/anasayfa-icerik/saglik-sen-genel-merkezi.aspx> Erişim Tarihi: 23.01.2017
2. Kızgüt, S., ve Ergöl, Ş. (2010). Sağlık yüksekokulu öğrencilerinin hemşireliği algılayışı hemşirelik rollerine ve hemşireliğin geleceğine bakışı. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 14(2), 10-15.
3. Bozkır, G., Tasçı, N., Altuntaş, Ç., Arsak, A., Balgı, Ö., Kaya, E., ve ark. (2008). Genel lise son sınıf ve sağlık yüksekokulundaki erkek öğrencilerin hemşireliğe bakışı. *Üniversite ve Toplum*, 8(1),1-16.
4. Bayık, A., Erefe, İ., Özsoy, S.A., Uysal, A., Özer, M., ve Ergül, Ş. (2002). Kadın mesleği olarak hemşireliğin gelişimi. *Hemşirelik Forumu*, 5 (6), 16-25.
5. Terzioğlu, F., ve Taşkın, L. (2008). Kadının toplumsal cinsiyet rolünün liderlik davranışlarına ve hemşirelik mesleğine yansımaları. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 12 (2), 62-67.
6. T.C. Sayı:26510. 02.05.2007 tarih ve 5634 nolu Hemşirelik Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, *Resmî Gazete*.
7. Karaöz, S. (2002). Hemşirelik öğrencilerinin eğitimleri sırasında mesleğe ilişkin algılarındaki değişimin incelenmesi: Hemşireliğe giriş dersinin bu değişimdeki rolü. *C.Ü. Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 6 (2),10-20.
8. Khorshid, L., Eşer, İ., Çınar, Ş., Arslan, G. G. (2005). Öğrencilerin toplumdaki hemşirelik imajına ilişkin görüşleri. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi Özel Sayı*, 21, 581-588.
9. Çelik, AS., Pasinlioğlu, T., Kocabeyoğlu, T., ve ark. (2013). Hemşirelik mesleğinin toplumdaki imajının belirlenmesi. *F.N. Hemşirelik Dergisi*, 21 (3), 147-153.
10. Eşer, İ., Khorshid, L., ve Denat, Y. (2008). Hemşirelik mesleğini algılamada ilk klinik uygulamanın etkisi. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 24(1), 15-26.
11. Dyck, J.M., Oliffe, J., Phinney, A., & Garrett, B. (2009). Nursing instructors' and male nursing students' perceptions of undergraduate, classroom nursing education. *Nurse Education Today*, 29, 649-653.
12. Demiray, A., Bayraktar, D., ve Khorshid, L. (2013). Erkek hemşirelik öğrencilerinin hemşireliği seçme nedenleri ve bu mesleği seçme nedeniyle yaşadıkları sorunlar. *International Journal of Human Sciences*, 10(1), 1440-1455.
13. Koç, Z., Bal, C., ve Sağlam, Z. (2010). Erkek Öğrenci Hemşirelerin Hemşirelik Mesleğini Algılama Durumlarının Belirlenmesi. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, Sempozyum Özel Sayısı, 318-323.
14. Kocaer, Ü., Öztıp, T., Usta, N., Gökçek, D., Bahçecik, N., Öztürk, H., ve ark. (2004). Hemşirelik mesleğinde erkek üyelerin yeri. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 7, 23-29.
15. Arıkan, D., Karaman, Z., Yağcı, G. (2000). Hemşirelik yüksekokulu öğrencilerinin eğitimde ve mesleki alanda erkek hemşire adaylara bakış açısı. *Atatürk Üniv. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 3(1), 36-43.
16. Tezel, A., Akpınar, R.B., ve Yurttaş, A. (2008). Hastalar erkek hemşireleri kabul edecekler mi?. *Türkiye Klinikleri Nefroloji Özel Sayısı*, 16(1),13-18.
17. Taşçı, K.D. (2007). Kadın doğum servislerinde yatan hastaların erkek hemşireler hakkındaki düşünceleri. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 10(2), 254-261.
18. Çelik, AS., Pasinlioğlu, T., Çilek, M., ve ark. A.(2012). Kadın doğum servislerinde yatan hastaların erkek hemşireler hakkındaki düşüncelerinin belirlenmesi. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 15 (4), 254-61.
19. Merriam S.B. (2013). *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*. (S.Turan, Çev.) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
20. Erdoğan, S., Nahcivan, N., Esin, N.M. (2014). *Hemşirelikte Araştırma ve Etik- Süreç, Uygulama ve Kritik*. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevi.
21. Chitty, K.K. (2001). *Professional nursing: Concepts & challenges*, (Ed.) Chitty, K.K., 3.baskı, WB Saunders Company, Missouri.
22. Altun, İ. (2000). Kocaeli Sağlık Yüksekokulu öğrencilerinin kişisel değerleri ve meslek seçimlerine etki eden faktörler. *I. Uluslararası & VIII. Ulusal Hemşirelik Kongresi Kitabı*, Antalya.75-77.

23. Yanıkerem, E., Altınparmak, S., ve Karadeniz, G. (2004). Gençlerin meslek seçimini etkileyen faktörler ve benlik saygıları. *Nursing Forum Dergisi*, 7(2), 61- 62.
24. Kuzgun, Y. (2000). *Meslek danışmanlığı*. 2. Baskı, Ankara: Doğu Matbaacılık.
25. Binbaşıoğlu, C. (2004). *Türkiye'de mesleki rehberlik merkezlerinin kuruluşu ve okullarda mesleki rehberlik çalışmaları*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
26. Yılmaz, M., ve Karadağ, G. (2011). Erkek öğrenci hemşireler hemşirelik mesleğini nasıl algılıyor? *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 4(1), 21-28.
27. Özpancar, N., Aydın, N., ve Akansel, N. (2008). Hemşirelik 1. sınıf öğrencilerinin hemşirelik mesleği ile ilgili görüşlerinin belirlenmesi. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 12(3), 9-17.
28. Emiroğlu, O.N. (2000). Sağlık personelin ve toplumun hemşirelik imajı. *Hemşirelik Araştırma Geliştirme Dergisi*, 2(1), 9-18.
29. Dinç, S., Kaya, Ö., ve Şimşek, Z. (2007). Harran Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu öğrencilerinin hemşirelik mesleği hakkındaki bilgi, düşünce ve beklentileri. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 10(1), 1-9.
30. Tan, M., Şentürk, Ö., Yuncu, S., ve Yıldız, Ö. (2007). Üniversite öğrencilerinin hemşireliğe bakış açıları. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 10(1), 22-29.
31. Ünlü, S., Özgür, G.L., ve Gümüş, B.A. (2008). Hemşirelik yüksekokulundaki öğrencilerin hemşirelik mesleği ve eğitimi ile ilgili görüş ve beklentileri. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 24(1), 43-56.
32. Beydağ, K.D., Gündüz, A., ve Özer, G.F. (2008). Sağlık yüksekokulu öğrencilerinin eğitimlerine ve mesleklerine bakış açıları, meslekten beklentileri. *Pamukkale Tıp Dergisi*, 1(3), 137-142.
33. Ünal, S., Gürhan, N., Saral, E. ve Özbaş, A.. (2008). Hemşirelik öğrencilerinin sosyodemografik özellikleri ve hemşirelik mesleğini seçme nedenleri. *İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 16(63), 179-187.
34. Şirin, A., Öztürk, R., Bezci, G., Çakar, G., ve Çoban, A. (2008). Hemşirelik öğrencilerinin meslek seçimi ve mesleği uygulamaya yönelik görüşleri. *Dirim Tıp Gazetesi*. 83, 69-75.
35. Ünver, S., Diri, E., ve Ercan, İ. (2010). Hemşirelik mesleğinin erkek üyelerine toplumun bakış açısı. *Türkiye Klinikleri Journal of Medical Ethics*, 18(2), 96-102.
36. Kaya, N., Turan, N., ve Öztürk, A. (2011). Türkiye'de erkek hemşire imgesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1),16-30.
37. Göz, F., ve Erkan, M. (2006). Sağlık memurluğu öğrencilerinin mesleki düşünce görüş ve sorunları. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 1(2), 37-50.